

Astanayev Qulmaxammat Sanayevich

Dotsent

Iqtisodiyot va pedagogika Universiteti

O'zbekiston

**O'ZBEKISTON VA MINTAQAVIY IQTISODIYOT: IQTISODIY
INTEGRATSIYA, AFZALLIKLAR VA XAVFLAR**

Annotatsiya Ushbu maqolada O'zbekistonning mintaqaviy iqtisodiyotdagi roli va iqtisodiy integratsiya jarayonlari tahlil qilingan. Integratsiyaning imkoniyatlari va foydalari, shuningdek, ehtimoliy xavf-xatarlar ham ko'rib chiqilgan. Muallif mintaqaviy iqtisodiy hamkorlikni rivojlantirish yo'lidagi asosiy yo'nalishlarga urg'u bergan.

Kalit so'zlar: iqtisodiy integratsiya, savdo aloqalari, mintaqaviy rivojlanish, infrastruktura rivoji, mintaqaviy hamkorlik, siyosiy mustaqillik, texnologiyalar almashinuvi, moliyaviy risklar

Астанаев Кулмахаммат Санаевич

Доцент

Университет экономики и педагогики

Узбекистан

**УЗБЕКИСТАН И РЕГИОНАЛЬНАЯ ЭКОНОМИКА:
ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ИНТЕГРАЦИЯ, ПРЕИМУЩЕСТВА И РИСКИ**

Аннотация. В статье рассматривается роль Узбекистана в региональной экономике и процессы экономической интеграции. Проанализированы возможности и выгоды интеграции, а также потенциальные риски. Автор акцентирует внимание на ключевых направлениях развития регионального экономического сотрудничества.

Ключевые слова: экономическая интеграция, торговые отношения, региональное развитие, развитие инфраструктуры, региональное сотрудничество, политическая независимость, обмен технологиями, финансовые риски.

Astanaev Kulmakhammat

UZBEKISTAN AND THE REGIONAL ECONOMY: ECONOMIC INTEGRATION, ADVANTAGES AND RISKS

Abstract. *This article examines Uzbekistan's role in the regional economy and processes of economic integration. The opportunities and benefits of integration, as well as potential risks, are analyzed. The author highlights key directions for the development of regional economic cooperation.*

Key words: *economic integration, trade relations, regional development, infrastructure development, regional cooperation, political independence, technology exchange, financial risks.*

Kirish. O‘zbekiston va mintaqaviy iqtisodiyot mavzusi Markaziy Osiyo mamlakatlarning iqtisodiy hamkorligi, O‘zbekistonning bu mintaqadagi roli, va umumiy iqtisodiy taraqqiyot masalalarini o‘rganadi. Bu mavzuda quyidagi asosiy yo‘nalishlarni yoritish mumkin:

1. O‘zbekistonning mintaqadagi iqtisodiy roli. O‘zbekiston Markaziy Osiyo mintaqasida aholisi eng ko‘p mamlakat hisoblanadi va iqtisodiy salohiyat jihatidan muhim o‘ringa ega. Mamlakatning tabiiy resurslari, masalan, gaz, paxta, va boshqa minerallari, hududning iqtisodiy rivojlanishiga katta hissa qo‘shmoqda.

O‘zbekiston tranzit mamlakat sifatida mintaqaviy savdo yo‘llarining markazida joylashgan.

2. Mintaqaviy iqtisodiy hamkorlik. O‘zbekiston Qozog‘iston, Qirg‘iziston, Tojikiston va Turkmaniston bilan yaqin iqtisodiy aloqalarni rivojlantirmoqda.

Mintaqadagi asosiy iqtisodiy tashkilotlar:

O‘zbekiston-Qozog‘iston hamkorligi – ikki tomonlama savdo va investitsiyalar hajmi yuqori.

Markaziy Osiyo iqtisodiy forumi – mintaqaviy integratsiyani mustahkamlash maqsadida tashkil etilgan.

Shanxay Hamkorlik Tashkiloti (ShHT) va Yevroosiyo Iqtisodiy Ittifoqi (YeOII) kabi tashkilotlar doirasida hamkorlik. Suv-energetika resurslaridan birgalikda foydalanish masalalari.

3. Investitsiyalar va infratuzilma. Mintaqaviy loyihalarda O'zbekiston Xitoyning "Bir makon, bir yo'l" tashabbusida faol ishtirok etmoqda. Transport infratuzilmasi, temir yo'llar, va logistik markazlar rivojlantirilmoqda. O'zbekistonning xorijiy investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha strategiyasi va uning mintaqaviy iqtisodiyotga ta'siri.

4. Mintaqaviy muammolar. Savdo-sotiqdagi to'siqlar va bojxona muammolari. Suv resurslaridan foydalanish bo'yicha nizolar. Energetika va transport infratuzilmasidagi uzilishlar.

5. Raqamlar va ko'rsatkichlar. O'zbekiston va mintaqa davlatlari o'rtasidagi savdo hajmi. Yalpi ichki mahsulot (YaIM) dinamikasi. Eksport-import ko'rsatkichlari va asosiy tarmoqlar.

O'zbekistonning mintaqaviy iqtisodiy integratsiyadagi ishtiroki mamlakat iqtisodiyoti uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Bu jarayonning o'ziga xos afzalliklari va ehtimoliy xavflari bor.

Iqtisodiy integratsiya – turli korxonalar va tarmoqlarning, shuningdek, mamlakatlarning ishlab chiqarish sohasida bir-biriga yaqinlashuvi, ular o'rtasida uzviy iqtisodiy aloqalar o'rnatilishi, mamlakatlararo yagona umumiy xo'jalikning shakllanishi jarayoni. Iqtisodiy integratsiya butun bir mamlakatlar milliy xo'jaliklari darajasida, shuningdek, korxonalar, firmalar, kompaniyalar, korporatsiyalar darajasida ham kuza-tiladi. Iqtisodiy integratsiya . ishlab chiqarish-texnologik aloqalarning kengayishi va chuqurlashuvida, resurslardan hamkorlikda foydalanish, kapitallarni birlashtirishda hamda iqtisodiy faoliyatni amalga oshirish jarayonida bir-biriga qulay sharoitlarni yaratishda, o'zaro to'siklarni olib tashlashda namoyon bo'ladi. Iqtisodiy integratsiya . asosida mehnat taqsimoti yotadi. Mehnat taqsimoti tufayli ayrim mahsulotlar emas, balki detallar ham ixtisoslashgan korxonalar va tarmoqlarda ishlab chiqariladi. Shu tariqa korxonalar va tarmoqlar o'zaro yaqin va muntazam iqtisodiy aloqa bog'laydi. Avvalo, korxonalar o'rtasida Iqtisodiy

integratsiya yuz beradi va ularning birlashmasi vujudga keladi, so'ngra Iqtisodiy integratsiya . tarmoqlararo miqyosda yuz berib, yirik i.ch. majmualari paydo bo'ladi. Bir tarmoq doirasida gorizontal integratsiya, tarmoqlararo esa vertikal Iqtisodiy integratsiya . yuz beradi. Vertikal Iqtisodiy integratsiya .ga agrosanoat majmui misol bo'ladi, u qishloq xo'jaligi, oziq-ovqat, qishloq xo'jaligi mashinasozligi, kimyo sanoati va b.ni o'z ichiga oladi. Mehnat taqsimoti xalqaro miqyosda amalga oshishi bilan xo'jalik hayoti baynalmilallashadi, moddiy mahsulot yaratishda turli mamlakatlarda korxonalar va tarmoklar qatnasha boradi, binobarin, mamlakatlarda Iqtisodiy integratsiya . yuzaga keladi, buning natijasida mamlakatlar iqtisodiyotida ixtisoslashish yuz beradi va mamlakatlar bir-birlariga mahsulotlar va xizmatlar yetkazib beradi. Shu sababli hozirgi davrda xalqaro Iqtisodiy integratsiya . eng yuqori darajadagi va yetakchi integratsiya ko'rinishi hisoblanadi.

Xalqaro iqtisodiy integratsiya . uzoq davom etadigan ko'p bosqichli jarayon bo'lib, turli shakllarda yuz beradi. Birinchi bosqichda turli mamlakatlar o'rtasida erkin savdo-sotiq olib boriladigan, bojxona to'lovlari, eksport kvotalari bekor qilingan erkin savdo zonalari tashkil etiladi. Natijada davlatlararo tovar ayirboshlashda integratsiyalashuv yuz beradi. Ikkinchi bosqichda erkin iqtisodiy zonalar shakllanib, bu yerda ham bir necha mamlakatlar birlashadi. Bu bosqichda institutegratsion aloqalar savdo-sotiq bilan cheklanmasdan sanoat, bank, sug'urta ishi va texnologiya sohasida ham yuz beradi. Bu zonalar ochiq iqtisodiy xududlar hisoblanadi, iqtisodiy aloqalar erkin va ko'p qirrali bo'lib, barcha iqtisodiyot sub'yektlari imti-yetlarga ega bo'ladilar.

Iqtisodiy integratsiya – bu davlatlar o'rtasida iqtisodiy hamkorlikni chuqurlashtirish va muvofiqlashtirish jarayoni bo'lib, uning maqsadi mamlakatlar orasidagi savdo, investitsiya, moliya va boshqa iqtisodiy sohalarni yanada erkinlashtirish orqali o'zaro manfaatdorlikni ta'minlashdir. Bu jarayon turli darajalarda amalga oshiriladi va quyidagi asosiy shakllarda ko'rinadi:

1. Preferensial savdo kelishuvlari. Bu integratsiyaning boshlang'ich bosqichi bo'lib, ishtirokchi mamlakatlar o'zaro ba'zi mahsulotlar uchun bojxona stavkalarini pasaytirish yoki bekor qilishga kelishib olishadi.

2. Erkin savdo hududi. Mamlakatlar o'rtasida tovar va xizmatlarning bojxona to'siqlari olib tashlanadi, lekin har bir mamlakat uchinchi davlatlarga nisbatan o'zining bojxona siyosatini mustaqil yuritadi. Masalan: NAFTA (hozirgi USMCA) yoki EFTA.

3. Bojxona ittifoqi. Erkin savdo hududidan farqli ravishda, qatnashuvchi mamlakatlar uchinchi tomon davlatlariga nisbatan yagona bojxona siyosatini joriy qiladi. Masalan: Yevroosiyo iqtisodiy ittifoqi.

4. Umumiy bozor. Bu daraja nafaqat tovarlar va xizmatlar erkin harakatini, balki ishchi kuchi va kapitalning ham erkin harakatini o'z ichiga oladi. Masalan: Yevropa Ittifoqining ilk bosqichlari.

5. Iqtisodiy ittifoq. Ishtirokchi davlatlar o'z iqtisodiy siyosatlarini muvofiqlashtiradi, yagona valuta yoki moliyaviy siyosatni qabul qilishi mumkin. Masalan: Yevropa Ittifoqining Evrozonasi.

6. To'liq iqtisodiy integratsiya. Bu integratsiyaning eng yuqori darajasi bo'lib, davlatlar yagona iqtisodiy siyosat yuritadi, umumiy qonunlar va institutlar orqali boshqariladi.

Iqtisodiy integratsiyaning afzalliklari:

Savdo hajmining oshishi: Tovarlar va xizmatlarning erkin harakati mamlakatlar o'rtasida savdo hajmini oshiradi.

Iqtisodiy o'sish: Raqobat kuchayishi va investitsiyalar jalb etilishi iqtisodiy o'sishga turtki beradi.

Ish o'rinlari yaratilishi: Mehnat bozorining erkinligi sababli ko'proq ish o'rinlari yaratiladi.

Yangi texnologiyalarning o'zlashtirilishi: Hamkorlik mamlakatlar o'rtasida bilim va texnologiya almashinuvini osonlashtiradi.

Kamchiliklari va xavflari:

Sanoatning pasayishi: Kamroq raqobatbardosh sohalar zaiflashishi yoki yo'q bo'lishi mumkin.

Siyosiy mustaqillikning cheklanishi: Yagona siyosatlar milliy mustaqillikni cheklashi mumkin.

Nomutanosib foyda taqsimoti: Integratsiya barcha mamlakatlar uchun bir xil foyda keltirmasligi mumkin.

Iqtisodiy integratsiya zamonaviy global iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi bo'lib, davlatlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni kuchaytiradi.

Afzalliklar. Savdo va investitsiyalarni rivojlantirish:

Mintaqaviy iqtisodiy integratsiya O'zbekiston mahsulotlari uchun yangi bozorlar ochadi va eksport hajmini oshirishga yordam beradi.

Investitsiyalar oqimini rag'batlantirib, iqtisodiyotning turli sohalariga xorijiy sarmoyalarni jalb qilish imkoniyatini yaratadi.

Transport va infratuzilma: Qo'shni davlatlar bilan transport va logistika infratuzilmasini yaxshilash orqali O'zbekiston tranzit davlat sifatida mavqeini mustahkamlashi mumkin. Savdo-sotiq jarayonlarida bojxona tartibotlarini yengillashtirish eksport va import xarajatlarini kamaytiradi.

Texnologiyalar va tajriba almashinuvi:

Mintaqaviy hamkorlik zamonaviy texnologiyalar va menejment bo'yicha tajriba almashish imkonini beradi.

Mahalliy ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish orqali mahsulot sifatini oshirish imkoniyati yaratiladi.

Ish o'rinlarini yaratish: Yangi bozorlar va investitsiyalar natijasida yangi ish o'rinlari yaratiladi, bu ishsizlikni kamaytirishga yordam beradi.

Xavflar. Mahalliy ishlab chiqaruvchilarga bosim:

O'zbekistonning iqtisodiyoti hali to'liq diversifikatsiyalanmagan bo'lsa, kuchliroq iqtisodiyotga ega davlatlar bilan raqobat qiyin bo'lishi mumkin.

Mahalliy korxonalar xorijiy raqobat oldida zaiflashishi ehtimoli bor.

Tashqi qarzlilik xavfi: Integratsiya jarayonida infratuzilma loyihalari uchun katta hajmdagi qarz olish xavfi mavjud bo'lishi mumkin.

Bozorni chet el tovarlari bosishi: Savdo chegaralarining ochilishi natijasida mahalliy bozor xorijiy arzon tovarlar bilan to'lib ketishi mumkin, bu mahalliy ishlab chiqaruvchilarga zarar yetkazishi mumkin.

Geosiyosiy xavflar: Mintaqaviy integratsiya geosiyosiy ziddiyatlar va savdo-siyosiy qaramliklarni kuchaytirishi mumkin. Bu O‘zbekistonning iqtisodiy va siyosiy mustaqilligiga salbiy ta’sir qilishi ehtimoli bor.

Xulosa. O‘zbekiston uchun mintaqaviy iqtisodiy integratsiya katta imkoniyatlar yaratadi, lekin u bilan birga ehtiyotkor yondashuvni talab qiluvchi xavflar ham mavjud. Muvaffaqiyatning kaliti sifatida: diversifikatsiya qilinmagan sohalarni rivojlantirish, xorijiy investitsiyalarni oqilona boshqarish, mahalliy ishlab chiqarishni qo‘llab-quvvatlashga e’tibor qaratish lozim. Shu bilan birga, integratsiya jarayonida strategik manfaatlar doimo ustuvor bo‘lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Rustamovna K. N. State Support Areas for the Cultivation of Medicinal Plants in Agriculture. – 2023.
2. Khidirovich E. R. et al. Issues of Development of the Pharmaceutical Industry on the Basis of Improving the Cultivation of Medicinal Plants. – 2023.
3. Rustamovna K. N. Ways to Improve the State and Efficiency of Growing Medicinal Plants in the Kashkadarya Region //EUROPEAN JOURNAL OF BUSINESS STARTUPS AND OPEN SOCIETY. – 2023. – T. 3. – №. 6. – C. 78-84.
4. Khamraeva S., Ochilova N. Assessment of innovative potential of farmers and homestead land owners //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – T. 480. – C. 03003.
5. Ochilova N. A. Use of the Advanced Experience of Foreign Countries in the Development of Peasant and Homestead Farms //International Journal of Formal Education. – 2023. – T. 2. – №. 11. – C. 267-274.
6. Ochilova N. A. et al. Improving the Use of Agricultural Land in Kashkadarya Region //International Journal on Economics, Finance and Sustainable Development. – 2022. – T. 4. – №. 3. – C. 49-54.
7. Ergashev R., Xo‘jaqulova N. QASHQADARYO VILOYATIDA DORIVOR O‘SIMLIKLARNI YETISHTIRISH HOLATI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI //THE INNOVATION ECONOMY. – 2023. – T. 1. – №. 01. – C. 70-75.

8. Otamurodovna K. G. Ways Of Effective Usage Of The Potential Of Natural Resources In The Development Of Industrial Enterprises In The Regions //Ijtimoiy fanlarda innovasiya onlayn ilmiy jurnali. – 2022. – Т. 2. – №. 3. – С. 44-49.
9. Хожанова Г. О. Показатели Развития Промышленного Кластера //Innovative Society: Problems, Analysis and Development Prospects (Spain). – 2023. – С. 78-82.
10. Khojanova G. O. INVESTMENT AS A MEANS OF DEVELOPMENT AND STRENGTHENING OF ENTERPRISE PRODUCTION CAPACITY //Экономика и социум. – 2021. – №. 2-1 (81). – С. 171-175.
11. Khojanova G. O. NATURAL RESOURCES, THEIR TYPES AND INITIAL APPROACHES //Ethiopian International Multidisciplinary Research Conferences. – 2024. – Т. 4. – №. 1. – С. 83-86.
12. Samiyeva G. Ijtimoiy sohada maqsadli jamg ‘armalar va ijtimoiy fondlar faoliyatini takomillashtirishning xorij tajribasi //THE INNOVATION ECONOMY. – 2024. – Т. 2. – №. 02.
13. Самиева Г. АҲОЛИ ФАРОВОНЛИГИНИ ОШИРИШДА ИЖТИМОЙ ИНФРАТУЗИЛМАНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АҲАМИЯТИ //Nashrlar. – 2023. – С. 509-511.
14. Самиева Г. Т. ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В ПОВЫШЕНИИ БЛАГОСОСТОЯНИЯ НАСЕЛЕНИЯ //Экономика и социум. – 2024. – №. 2-1 (117). – С. 1341-1345.
15. Дустова М. К., Шомуротова С. Роль иностранных инвестиций в развитии экономики //Научный прогресс. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 1021-1025.